

Bednarska, Wiesława

"Maple leaf and the white eagle.
(Canadian-Polish relations 1918-1978)",
Aloysius Balawyder, Eastern European
Quarterly, Colorado 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/2, 355-356

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Aloysius Bala wyder, *Maple Leaf and the White Eagle. (Canadian-Polish Relations 1918—1978)*, *Eastern European Quarterly*, University of Colorado, Boulder, Colorado 1980, s. VIII, 300.

Poza bardzo nielicznymi artykułami historyków zajmujących się tematyką polonijną oraz poza ossolińską „Historią Kanady” Henryka Ziśsa, literatura dotycząca relacji polsko-kanadyjskich właściwie nie istnieje. Podobna sytuacja panuje i po drugiej stronie oceanu. Lukę tę więc wypełnia niniejsza książka, pióra pracownika Wydziału Historycznego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. A. Bala wyder z racji swego pochodzenia interesuje się od dawna polską tematyką, czego przejawem była wydana w 1978 roku praca o dziejach skarbów wawelskich w czasie ostatniej wojny. Wbrew pozorom okres omawiany w książce nie jest zbyt obszerny, gdyż różnorodność, częstotliwość, a także waga wspólnych kontaktów datuje się zasadniczo od II wojny światowej.

Przedstawienie wzajemnych relacji rozpoczyna autor krótkim zarysem dziejów emigracji od drugiej połowy XIX wieku. Rozdziały poświęcone okresowi międzywojennemu wnoszą sporo ciekawych i mało znanych szczegółów o działalności urzędów emigracyjnych i porozumień między państwami w tej dziedzinie. Napotykamy więc tu informacje o biurach Canadian National Railway w Warszawie i w Wilnie, których przedstawiciele byli jednocześnie agentami emigracyjnymi. Osobny rozdział poświęcono ongiś bardzo dyskutowanemu problemowi transportu, który w latach 1929—1930 wywołał konflikt między linią Gdynia—Ameryka, kompaniami okrętowymi angielskimi i francuskimi, rezydującymi w Gdańsku, a nade wszystko między Polską a Kanadą. Rozdział przedstawiający to właśnie zagadnienie jest absolutną nowością w dotychczasowych pracach o polskich emigrantach.

Następne dwa rozdziały omawiają dzieje Polonii przedwojennej rzucone na tło kanadyjskiej mozaiki etnicznej. Od roku 1919 Polska była reprezentowana w Kanadzie przez konsulów, zaś Kanada działała poprzez ambasadę brytyjską w Warszawie. Unikając szczęśliwie dublowania najbardziej popularnej tematyki publikacji emigracyjnych, autor przedstawia polskie organizacje, prasę, życie oświatowe, społeczne, kulturalne, relacje między polskim rządem a klerem.

Rozdział „Polish Minorities Problem” konfrontuje stanowisko rządu kanadyjskiego wobec Polonii, zmuszonego traktować ją, jak każdą inną grupę etniczną, w ogólnym kontekście polityki wewnętrznej i międzynarodowej. Zwłaszcza stosunki ukraińskie i żydowskie ożywiały niekiedy prasę i debaty parlamentarne. Największy nacisk położono w pracy na kontakty gospodarcze, które rzeczywiście były dominujące, choć nie zawsze imponujące i urzeczywistniane w układach handlowych w latach 1935, 1955 i 1970, a także systematycznym udziałem Kanady w Międzynarodowych Targach Poznańskich od 1962 r.

Zbędnym jest wspominać, że charakter wymiany handlowej różnił się przed rokiem 1939 od lat po 1945. Podobny podział na epokę przed- i powojenną ukazuje również autor i w innych dziedzinach. Łączy te dwa okresy rozdział zatytułowany „Wartime Relations”. Ówczesne kontakty wojskowe to wciąż jeszcze nietknięty temat, który wymaga osobnego opracowania. A. Bala wyder nie poświęcił temu zagadnieniu więcej miejsca niż innym, niemniej jest to wraz z rozdziałem o konfliktach z linią Gdynia—Ameryka, najlepszy fragment książki.

Nawiązując jeszcze do czasów I wojny światowej i pobytu hallerczyków na kanadyjskiej ziemi kładzie autor główny nacisk na lata 1940—1945, wspominając m.in. o udziale pilotów kanadyjskich w zrzutach dla Powstania Warszawskiego, o udziale Polaków w I Armii Kanadyjskiej walczącej w Normandii i przede wszystkim o obozach treningowych dla polskich żołnierzy w Kanadzie. Konsekwencją tej działalności była po 1945 r. modyfikacja kanadyjskich przepisów emi-

gracyjnych, które musiały zaakceptować znaczną i całkowicie odbiegającą od dotychczasowych norm grupę emigrantów. Dołączyły się do niej setki kobiet, dzieci i przedstawiciele zawodów technicznych, którzy zaczęli zmieniać dotychczasowe oblicze Polonii.

5 lipca 1945 Kanada uznała rząd warszawski i od tego momentu rozpoczął się okres stałych kontaktów zakłócanych okresami zimnej wojny, które autor stara się przedstawić na tle sytuacji międzynarodowej. Właściwe ożywienie nastąpiło po 1960 roku, od chwili wymiany ambasadorów, pociągając za sobą kontakty między firmami handlowymi, umowy gospodarcze (zboże, Kwidzyń), transportowe (Lot), a także wymiany sportowe, naukowe i kulturalne. W tym też okresie szczególnie aktualne stały się próby nawiązania mniej lub bardziej oficjalnych kontaktów między krajem a Polską, o czym autor wspomina dość szeroko, jakkolwiek jest to chyba najbardziej znana problematyka. Osobny rozdział poświęcono skarbowi wawelskim, które wprowadziły sporo sensacji zarówno w życie Polonii kanadyjskiej, kanadyjskich kół rządowych, jak i Polski.

Praca Balawydera oparta jest głównie na archiwaliach zarówno polskich jak i kanadyjskich, a także prasie polskiej i w języku angielskim. Gros źródeł stanowią jednak dokumenty polskiego i kanadyjskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Emigracji, Zatrudnienia i stenogramy sejmowe, a także papiery premierów. W Polsce autor korzystał oprócz Archiwum Akt Nowych, ze zbiorów Archiwum i Biblioteki na Wawelu. Wykorzystał również relacje wyższych urzędników kanadyjskich, osobistości życia politycznego (ex-premier Quebec'u Jean Lesage) a także Polaków — generałów Ducha i Macha, A. Ciołkosza, profesorów Marconiego i Szablowskiego, Pastusiaka oraz E. Raczyńskiego. Ciekawe fotografie ilustrujące polskie akcenty w Kanadzie pochodzą ze zbiorów Public Archives of Canada w Ottawie. Natomiast nie spełniły zamierzonej roli tabele statystyczne dotyczące wymiany handlowej między dwoma krajami i emigracji. Nie przedstawiają one specjalnej wartości, chociaż nie umniejszają znaczenia publikacji.

A. Balawyder starał się w zwięzły a jednocześnie możliwie szeroki sposób przedstawić główne aspekty wzajemnych relacji między Polską a Kanadą. Tego rodzaju próba winna prosto i konkretnie przedstawić zagadnienie i ukazując różnorodne jego aspekty, dać impuls do dalszych, dokładniejszych badań. Nie ulega wątpliwości, że pierwsza i jedyna publikacja omawiająca kontakty między Polską a Kanadą spełnia powyższe warunki.

Wiesława Bednarska